

УДК
338.439.4:006.015.5/.8

ХІМІЧЕВА Г. І., СОКОТУН Ж. В.
Київський національний університет технологій та дизайну

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДУКЦІЇ ОРГАНІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Мета. Аналіз чинного законодавства в сфері виробництва продукції органічного походження і визначення шляхів подальшого його розвитку.

Методика. Методологічною основою досліджень є методи систематизації, зіставлення, аналізу та елімінування, що дали змогу проаналізувати стан та перспективи розвитку законодавчо-нормативної бази в галузі виробництва продукції органічного походження в Україні та закордоном.

Результати. Проведено аналіз нормативно-правового забезпечення продукції органічного походження, показано шляхи її удосконалення та обґрунтовано вимоги до продукції для отримання статусу органічна і безпечна.

Наукова новизна. Запропоновано структурувати законодавчо-нормативну базу продукції органічного походження за рівнями документів, тобто поділити всі чинні документи на міжурядові рамкові стандарти, основоположні стандарти та міжнародні приватні стандарти.

Практична значимість. Надані рекомендації щодо застосування нормативних документів для продукції органічного походження та проаналізовані знаки її маркування, що є особливо важливим для споживача.

Ключові слова: продукція органічного походження, органік, законодавча та нормативна документація, нормативно-правове забезпечення, екологічне маркування, сертифікація.

Вступ. В умовах інтеграції України з Європейським Союзом однією з важливих задач є виробництво екологічно чистої продукції, яка задовольняла би вимоги законодавчих та нормативних документів розвинених країн.

На сьогодні нормативно-правова база продукції органічного походження в країнах ЄС складається із Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року, яка регламентує вимоги до органічного виробництва і маркування продукції органічного походження, Регламент Комісії (ЄС) № 889/2008 від 5 вересня 2008 року “Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) №834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування продуктів органічного походження”, Регламент Комісії (ЄС) № 1234/2008 від 8 грудня 2008 року, що встановлює докладні правила імплементації Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 щодо порядку імпорту органічної продукції з третіх країн [1, 2, 3]. Всі ці документи визначають методи виробництва, інспектування та сертифікації органічних господарств, переробних підприємств, імпортерів та трейдерів, а також системи нагляду на європейському рівні. Слід зазначити, що органічне виробництво харчових продуктів вимагає значних обмежень у використанні харчових добавок, ароматизаторів, консервантів тощо, тобто ці продукти

повинні бути вироблені із складників сільськогосподарського органічного походження. Перелік певних продуктів і речовин, які дозволені для використання при органічному виробництві харчових продуктів, наведено у додатках до Постанови.

Згідно постанов і директив ЄС у харчових дієтичних продуктах використовуються лише дозволені добавки, ароматизатори, вода, сіль, препарати мікроорганізмів, ензими, вітаміни, мінерали, амінокислоти тощо. При цьому, використання харчових добавок, неорганічних складників дозволено лише у випадку технологічної необхідності або для певних дієтичних цілей. Переробка харчових продуктів органічного походження повинна здійснюватися переважно біологічними, технологічними і фізичними методами, при цьому заборонено використання іонізуючої радіації для їх оброблення. Харчові продукти, вироблені з культур, які отримані в перехідний період і мають конверсійний статус, можуть містити лише один інгредієнт культури с.-г. походження, який не вироблено органічним методом.

Маркувати харчову продукцію як продукцію органічного походження згідно нормативних документів дозволено якщо 95 % складників с.-г. походження є органічно вирощеними, і якщо продукти чи його складники не зазнали оброблення іншими методами із застосуванням недозволених речовин і не містять ГМО. Для споживачів для цього на упаковці розфасованих харчових продуктів проставляють логотип ЄС і відповідні знаки систем сертифікації. Продукти органічного походження, які ввозять із третіх країн реалізують у країнах ЄС, тільки за умов, якщо ця продукція входить до Переліку, затвердженого рішенням Комісії, перевірена визнаним органом контролю і має сертифікат чи свідоцтво перевірки.

Постановка завдання. Основними завданнями органічного виробництва є забезпечення людей якісними і безпечними продуктами харчування та відсутність негативного впливу на довкілля. Для вирішення цих завдань необхідно мати відповідні законодавчі і нормативні документи. Провідними розробниками Постанов, Регламентів, Директив і стандартів з виробництва та постачання продукції органічного походження є Bio Suisse, Біолан, Demetr, Міністерство сільського господарства США, продовольчі і сільськогосподарські Організації об'єднаних націй, Всесвітня організація охорони здоров'я. Застосування законодавчо-нормативних документів на системній основі потребує чітко визначених рамок його регламентування. Тому *метою* даного дослідження є аналіз чинного законодавства в сфері виробництва продукції органічного походження і визначення шляхів подальшого його розвитку.

Результати досліджень. Проведений аналіз законодавчо-нормативної бази продукції органічного походження дозволив виділити три основні групи нормативних документів, які встановлюють вимоги щодо виробництва, обігу і маркування продукції органічного походження (рис. 1).

Рис. 1. Стандарти на продукцію органічного походження.

Як видно з рисунку, це:

1. Міжурядові рамочні стандарти: базові стандарти IFOAM (IFOAM Basic Standards – IBS); спільна програма Продовольчої і сільськогосподарської організації об'єднаних націй (FAO) та Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHO) стосовно стандартів на харчові продукти (Комісія «Кодекс Аліментаріус» – «Кодекс Аліментаріус. Органічні харчові продукти»);

2. Основоположні стандарти та Постанови і Регламенти ЄС: Постанова Ради (ЄС) № 834/2007; Регламент Комісії (ЄС) № 889/2008 ; Регламент Комісії (ЄС) № 1235/2008, Регламент Комісії (ЄС) № 1254/2008; Регламент Комісії (ЄС) № 537/2009; Регламент Комісії (ЄС) № 710/2009; Регламент Комісії (ЄС) № 271/; Американська національна органічна програма – NOP (National Organic Program) Міністерства сільського господарства США (United States Department of Agriculture – USDA); JAS (Japanese Agricultural Standard) – Японський стандарт якості сільськогосподарської продукції, до складу якого входить «особливий стандарт» щодо виробництва і переробки органічної продукції.

3. Приватні стандарти органічного виробництва: Demeter, Naturland, Bioland, Ecoland, Biokreis, Ecovin (Німеччина); Soil Association (Великобританія); Bio Suisse (Швейцарія), Bio Austria, Austria Bio Garantie (Австрія), KRAV (Швеція), Біолан (Україна) та інші.

Згідно Правил органічного виробництва маркувати харчову продукцію як ту, що має статус органічної можна лише за умов виконання чинного законодавства.

В ході досліджень встановлено, що у країнах ЄС виробництво органічної продукції до 2009 року регулювалось Директивою ЄС 2092/91, яка визначила загальні рамки і принципи організації органічного сільського господарства, необхідність маркування органічної продукції, обґрунтувала вимоги до виробництва сільськогосподарської продукції і її переробки та виготовлення продуктів харчування органічного походження. Прийняття цієї Директиви ЄС стало поштовхом до створення системи контролю (інспектування) органічної продукції власного виробництва та продукції, що імпортується.

З 1 січня 2009 р. Європейське законодавство було доповнено стандартами ЄС, затвердженими Постановою Ради (ЄС) № 834/2007 та Регламентом Комісії (ЄС) №889/2008. Дотримання цих стандартів при виході товаровиробників органічної продукції на європейські ринки є обов'язковими. В цих стандартах особлива увага приділяється системі інспекційного контролю органічної продукції, що імпортується; створенню єдиного ринку продукції органічного походження; правилам відкритого ринку органічної продукції ЄС для імпорту третіх країн.

Регламент Комісії (ЄС) № 889/2008 є доповненнями до Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 і більш детально визначає правила щодо органічного виробництва.

Міжнародно-визнані стандарти, існуючі практики, керівництва та інші рекомендації щодо сільськогосподарської продукції, її виробництва та харчової безпеки зібрані у Кодексі Аліментаріус [4, 5] який містить також глобальні органічні стандарти щодо дозволів на використання певних речовин.

Комісія Кодекс Аліментаріус, яка заснована FAO та WHO, розробляє єдині міжнародні стандарти на харчові продукти, а також керівництва, норми і правила, які покликані захистити здоров'я споживача і забезпечити дотримання правил торгівлі у продовольчій сфері. Комісія також займається координацією діяльності міжнародних державних і приватних організацій, пов'язаних з розробкою стандартів на всі харчові продукти.

Слід зазначити, що стандарти Кодексу розробляються на основі самих останніх наукових досліджень за сприяння незалежних міжнародних організацій з оцінки ризиків і спеціалізованих консультаційних центрів, створених FAO і WHO. Незважаючи на те, що стандарти Кодексу рекомендовані для добровільного застосування вони, як правило, часто використовують для формування національної законодавчої політики в галузі виробництва харчової продукції безпечної для споживача.

Важливу роль у формуванні стандартів та міжнародній акредитації установ, що займаються сертифікацією органічної продукції на відповідність цим стандартам, відіграє Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху (IFOAM), яка має статус міжнародної неурядової організації, що єднає в собі понад 700 активних організацій-учасників у більш, ніж 110 країнах світу. Ця організація розробила перші «Базові стандарти IFOAM щодо органічного виробництва і переробки», а згодом почала здійснювати оцінку сертифікаційних установ на їх відповідність вимогам базових стандартів, застосовуючи для цього спеціальний «Акредитаційний критерій IFOAM». Сьогодні базові стандарти та акредитаційні критерії зареєстровані як «міжнародні стандарти ISO», які фактично

виконують регулятивну функцію у виробництві безпечної харчової продукції у різних країнах світу.

Крім того, міжнародна федерація має свою програму добровільної міжнародної акредитації сертифікаційних установ, яка побудована на базових стандартах і критеріях IFOAM і проводиться незалежною компанією IOAS, заснованою федерацією. Між акредитованими IOAS установами діє багатостороння угода, яка забезпечує взаємне визнання результатів сертифікаційних випробувань.

В свою чергу стандарти IFOAM є інструментом, що встановить межу між органічними і неорганічними стандартами і формують єдиний законодавчо-нормативний підхід до ринку органічної продукції.

Основні норми для Органічного Виробництва (IBS), що визначені IFOAM і впливають на сертифікацію продукції органічного походження, наступні:

- обробка земельних угідь, як мінімум, протягом трьох років повинна здійснюватися без застосування хімічних добрив;
- насіння для органічного господарства повинні бути адаптовані до місцевих умов, стійкі до шкідників і бур'янів і, головне, не бути генетично модифікованими;
- родючість ґрунтів повинна підтримуватися шляхом застосування різноманітного сівозмінення й біологічно розщеплюваних добрив винятково мікробіологічного, рослинного або тваринного походження;
- використання гербіцидів, пестицидів, інсектицидів, азотовмісних та інших хімічних добрив неможливе ні за яких умов;
- для боротьби з шкідниками потрібно застосовуватися фізичні бар'єри, шум, ультразвук, світло, пастки, спеціальний температурний режим та ін;
- при вирощуванні худоби для одержання м'яса Organic заборонено застосовувати антибіотики і гормони росту;
- фермери повинні реєструвати будь-яке лікування тварин (записи про лікування щорічно перевіряються органами, що проводять сертифікацію);
- використання радіації та генної інженерії у виробництві продуктів Organic суворо заборонено;
- якщо продукт позначений як Organic, його виробник зобов'язаний використовувати 100% органічних інгредієнтів.

Міжнародною цільовою групою з гармонізації та еквівалентності (ITF) розроблено загальну систему стандартизації органічного виробництва COROS (The Common Objectives and Requirements of Organic Standards), яка містить виробничі вимоги, обумовлені загальним органічним управлінням, виробництвом продукції рослинництва, тваринництва, бджільництва та її переробки, і дає можливість визначити відповідність розроблених стандартів міжнародним нормам [6].

Міністерством сільського господарства США в рамках програми USDA NOP діє сертифікат, який охоплює всі аспекти виробництва, обробки, доставки та продажу органічних товарів і продуктів. У відповідності з цією програмою, органічна продукція – це продукція, отримана в результаті ведення сертифікованого органічного землеробства відповідно до вимог стандартів і правил органічного виробництва, яке сприяє круговороту ресурсів, розвитку екологічного балансу та збереження біорізноманіття. Продукція з

логотипом USDA відповідає усім вимогам стандартів USDA Національної Органічної Програми

Закон JAS встановлює «особливий стандарт JAS» для органічних сільськогосподарських продуктів і перероблених органічних сільськогосподарських продуктів [7]. Згідно з ним, тільки ті продукти, які відповідають всім його вимогам, можуть включати в своє маркування вираз «органічний» і знак JAS.

Приватні міжнародні стандарти – це нормативні документи, які підтримують принципи екологічно безпечного ведення сільського господарства і спрямовані на розвиток продукції органічного походження.

В Україні в жовтні 2013 р. була прийнята Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р., яка зокрема передбачає розвиток продукції органічного походження [8]. В законодавчо-нормативному аспекті ця стратегія базується на Конституції України; Кодексу України (земельному, лісовому, водному, цивільному та господарському) та Законах України «Про охорону навколишнього середовища», «Про безпечність та якість харчових продуктів», «Про підтвердження відповідності», «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» [9-13].

Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» набрав чинності з січня 2014 р. Цей закон визначає правові та економічні основи виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини. При цьому органічною продукцією згідно цього закону вважається тільки продукція, яка виготовлена в рамках сертифікованого виробництва. Документ передбачає, зокрема, впровадження системи контролю на всіх етапах виробництва органічної продукції, а також процедури інспектування та сертифікації її виробництва і переробки.

Незважаючи на прогресивність даного Закону, на жаль, більшість його положень залишаються декларативними, оскільки не можуть бути реалізовані без прийняття відповідних підзаконних нормативно-правових актів. Так станом на сьогодні не сформовано уповноваженого органу з оцінки відповідності, не створено відповідного реєстру, не визначено графічне зображення державного логотипу для позначення «органічний продукт». Таким чином, виходячи з вище наведеного, можна зробити висновок, що адміністративно-правове регулювання виробництва та обігу органічної продукції в Україні потребує удосконалення, зокрема, належного нормативно-правового регулювання, що надасть можливість ефективно здійснювати контроль процесів виробництва продукції органічного походження.

Висновки. Проведені дослідження доводять, що сьогодні продукція органічного походження стає все більш привабливою як для європейського, так і для національного споживача, враховуючи те, що Україна має потужний агропромисловий потенціал, придатний для вирощування і переробки продукції органічного походження, вона може стати одним із головних експортерів цієї продукції на ринку ЄС. Однак для цього вона повинна гармонізувати свою нормативно-правову базу з вимогами європейських Постанов, Регламентів, Директив.

Список використаних джерел

1. Council Regulation (EC) No. 834/2007 of 28 June 2007 on organic production and labelling of organic products and repealing Regulation (EEC) No. 2092/91 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://organicstandard.com.ua/>
2. Commission Regulation (EC) No. 889/2008 laying down detailed rules for the implementation of Council Regulation (EC) No. 834/2007 on organic production and labelling of organic products with regard to organic production, labelling and control. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.fsai.ie/>
3. Commission Regulation (EC) No. 1235/2008 laying down detailed rules for the implementation of Council Regulation (EC) No. 834/2007 as regards the agreements for imports of organic products from third countries [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.fsai.ie/>
4. Codex Alimentarius [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.codexalimentarius.org/>
5. Codex Alimentarius - Organically Produced Foods [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.codexalimentarius.org/>
6. The Common Objectives and Requirements of Organic Standards (COROS) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ifoam.bio/en/coros>
7. The JAS Standards for organic plants and organic processed foods of plant origin [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.maff.go.jp/>
8. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>
9. Конституція України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>
10. Кодекси України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://kodeksy.com.ua/>
11. Закон України «Про охорону навколишнього середовища» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ligazakon.ua/>
12. Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 3 вересня 2013 р. № 425-УІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/425-18>
13. Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ligazakon.ua/>
14. Закон України «Про підтвердження відповідності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ligazakon.ua/>

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРОДУКЦИИ ОРГАНИЧЕСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ

ХИМИЧЕВА А. И., СОКОТУН Ж. В.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Цель. Анализ действующего законодательства в сфере производства продукции органического происхождения и определения путей дальнейшего его развития.

Методика. Методологической основой исследований являются методы систематизации, сопоставления, анализа и элиминирования, которые позволили проанализировать состояние и перспективы развития нормативно-правовой базы в области производства продукции органического происхождения в Украине и за рубежом.

Результаты. Был проведен анализ нормативно-правового обеспечения продукции органического происхождения, показаны пути ее усовершенствования и обоснованы требования к продукции для получения статуса органическая и безопасна.

Научная новизна. Предложено структурировать законодательно-нормативную базу продукции органического происхождения по уровням документов, то есть разделить все действующие документы на межправительственные рамочные стандарты, основополагающие стандарты и международные частные стандарты.

Практическая значимость. Даны рекомендации по применению нормативных документов для продукции органического происхождения и проанализированы знаки ее маркировки, что является особенно важным для потребителя.

Ключевые слова: продукция органического происхождения, органик, законодательная и нормативная документация, нормативно-правовое обеспечение, экологическая маркировка, сертификация.

MODERN TRENDS OF REGULATORU AND LEGAL SUPPORT OF ORGANIC PRODUCTS

KHIMICHEVA HANNA I., SOKOTUN ZHANNA V.

Kyiv National University of Technologies and Design

Purpose. The analysis of the current legislation and regulatory base of the organic products and determination of ways of the further development.

Methodology. The methodological basis of investigations are methods of organizing, comparison, analyzing and eliminating that helped to analyze the status and development prospects of legislative and regulatory base in the field the organic production in Ukraine and abroad.

Findings. The analysis of the legislation and regulatory support of the organic products. Presented the ways of improvement and substantiation of requirements for obtaining the status of organic and safe.

Originality. Proposed to structure the legislative and regulatory base of the organic products and divide it into the intergovernmental scope standards, the fundamental standards and international private standards.

Practical value. The provided recommendations on the application of regulatory documents for organic products and analyzed marks its labeling.

Keywords: the organic products, the legislation and regulatory support of the organic products, the legislation support of the organic products, the regulatory support of the organic products, organic, eco mark, eco label, ecological, certification.